

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING O'QUV
MALAKASINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYASI***Jadigerova Gulnaz Nietbaevna**70110501 - "Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang'ich ta'lim)" mutaxassisligi 2-bosqich magistranti.**Nukus davlat pedagogika instituti, O'zbekiston*

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining aqliy faoliyatini shakllantirish usullari ko'rib chiqiladi. Boshlang'ich ta'limda qo'llaniladigan metodlar izohlanadi. Boshlang'ich sinflarda o'quv darslarini olib borishdagi pedagogik texnologiyalar haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Intellekt, qobiliyat, metod, pedagogik texnologiya, didaktik o'yin, ifodali o'qish.

**ТЕХНОЛОГИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У
УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ***Джадигерова Гульназ Ниетбаевна**70110501 - магистрант 2 ступени специальности "Теория и методика образования и обучения (начальное образование)".**Нукусский государственный педагогический институт,
Узбекистан*

Аннотация: В данной статье рассматриваются методы формирования мыслительной деятельности учащихся начальных классов. Объясняются методы, применяемые в начальном образовании, обсуждаются педагогические технологии проведения уроков в начальных классах.

Ключевые слова: Интеллект, способность, метод, педагогическая технология, дидактическая игра, выразительное чтение.

**TECHNOLOGY OF EDUCATIONAL COMPETENCIES OF
PRIMARY CLASS STUDENTS***Jadigerova Gulnaz Nietbaevna**70110501 - Master's student of the 2nd stage of the specialty "Theory and Methodology of Education and Training (Primary Education)".**Nukus State Pedagogical Institute, Uzbekistan*

Abstract: This article examines the methods of forming the mental activity of primary school students. The methods used in primary education are explained. The pedagogical technologies for conducting educational classes in primary classes are discussed.

Key words: Intellect, ability, method, pedagogical technology, didactic game, expressive reading.

Mustaqillikka erishganimizdan so‘ng mamlakatimizda jamiyat hayotini tubdan o‘zgartirish bo‘yicha qator chora - tadbirlar amalga oshirilmoqda. Iqtisodiyot, turizm, sog‘liqni saqlash va ta‘lim tizimidagi islohotlar ham vatanimiz rivojiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Ta‘lim tizimi mamlakatning buguni va ertangi kelajagini belgilaydigan asosiy tamoyillardan biri bo‘lib hisoblanadi. Ta‘lim sifati o‘quvchilarning bilim darajasini belgilaydi va ayni shu narsa kelajak uchun poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Yigirma birinchi asr axborot kommunikatsiya davri bir qator sohalarga o‘z ta‘sirini ko‘rsatmoqda. Rivojlanish asrida kuzatilayotgan o‘zgarishlar shaxslarni jadallik bilan harakat qilishga undaydi. Chinakam oqilona ta‘lim ta‘lim oluvchining ongini ham xulqini ham o‘zgartiradi. Pedagogik faoliyat alohida va murakkab mehnat turi sifatida ahamiyatlidir. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari jismonan va ruhan ancha nozik. Ularga dars jarayonlarini olib borish ham ancha mushkul [1].

Boshlang‘ich sinflar uchun bir qator me‘yoriy ko‘rsatkichlar belgilangan. O‘qish texnikasi bo‘yicha miqdoriy ko‘rsatkich 80-90 so‘zni tashkil etadi. Qo‘yiladigan asosiy talablar to‘g‘ri talaffuz qilish, so‘zlarni to‘g‘ri o‘qiy olish, tinish belgilariga e‘tibor berish. Bu jarayon ancha murakkab bo‘lib darsni o‘zlashtirmagan o‘quvchilar o‘qishga qiynaladi va yuqori sinfga o‘tgach bir qancha qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Boshlang‘ich sinfda o‘qishni yaxshi o‘zlashtirmagan o‘quvchida yuqori sinflarda boshqa fanlar bilan bog‘liq muammolar paydo bo‘la boshlaydi. O‘qish texnikasi nutqni to‘liq shakllantiradi. Fikrlarni aniq tiniq shaklda ifoda qilishga xizmat qiladi. Boshlang‘ich ta‘lim shunday ahamiyatga egaki, bu davrda o‘quvchining ongi yuqori ko‘rsatkichlarga harakat qiladi. Ayni shu davrda bolaning o‘qish darajasi nisbatan yuqori bo‘ladi. Rasmi ma‘lumotlar, kreativ dars ishlanmalar o‘quvchining diqqat-e‘tiborini torta oladi. Shuning uchun ham dars jarayonini qiziqarli metodlar yordamida tashkil etish ancha foydali va o‘zining yuqori samaradorligi bilan ajralib turadi.

Ayni maktab davrida birinchi sinfga qadam qo‘ygan o‘quvchida bir qator o‘zgarishlar kuzatiladi. Shuning uchun ham pedagog kadrlar ehtiyotkoronalik bilan psixologik nuqtayi nazardan yondashishlari zarur. Boshlang‘ich ta‘lim me‘zonlarida o‘quvchilarning o‘qish malakasining alohida sifatleri va ijodiy fikrlash qobiliyati, o‘zini - o‘zi nazorat qila olishi, nutq madaniyatini shakllantirish, husnixat savodi kabi ko‘nikmalarni egallashlari qayd etib o‘tilgan.

Boshlang‘ich sinflar uchun asosiy darslik sifatida “O‘qish” kitobidan foydalaniladi. Bu kitobning asosiy vazifasi o‘quvchilarning tafakkur qobiliyatini oshirish, fikrlash doirasini kengaytirish, fikrlarni yozma tarzda

bayon eta olish, erkin muloqatda bo'lish ko'nikmalarini hosil qilishdan iborat. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'zlashtirish darajasiga pedagogik texnologiyalardagi usullar, vositalar ularni to'g'ri foydalanish ta'sir etadi. Avvalo, ta'lim jarayonini qiziqarli shaklda tashkil etish lozim. Bolaning diqqati chalg'isa, darsni o'zlashtirishda muammolar yuzaga keladi. Dars jarayonida turli o'yinlardan foydalanish katta ahamiyatga ega. Hozirgi davrda boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchining yosh xususiyatlari, shaxsiy tabiati, intellektual darajasiga ko'ra didaktik o'yinlar metodi keng qo'llaniladi. Didaktik o'yinlar metodi o'quvchilarning dars jarayonidagi jadalligini oshirib beradi. Didaktik o'yinlarning bir necha turlari mavjud. Ularning asosiy turlariga intellektual va harakatli o'yinlarni kiritish mumkin. Bu o'yinlarning maqsadi o'quvchini aqliy harakatga undash, tafakkurni shakllantirish. Bundan tashqari bu o'yinlar o'quvchilarda aqliy, jismoniy, ma'naviy, axloqiy, psixologik ko'nikmalarni shakllantirib beradi. O'yin detallarini dars jarayoniga tadbiq etish o'quvchining diqqatini tortadi. O'quvchi o'ziga tanish narsalar yordamida o'zini erkin tuta boshlaydi. Didaktik o'yin turlarini tanlashda ishtirokchilarning tarkibiga, soniga va vaqtga e'tibor qaratish kerak. O'quvchi bu mashqlarni odatiy ko'nikma sifatida bajarishi kerak. Didaktik o'yinlarga dam olish yoki vaqt o'tkazish vositasi sifatida emas, ta'lim beruvchi aktiv faoliyat sifatida qarash lozim. Pedagogik texnologiyalarning afzalligi interfaol usullardan iborat ekanligidadir. O'qish jarayonini samarali tashkil etish borasida boshlang'ich sinflarda o'qish darsligini o'tish uchun ifodali o'qish metodidan foydalanish mumkin. Berilgan matnni to'g'ri va ohang jihatidan mukammal o'qish o'quvchining nutqiy madaniyatini rivojlantiradi. Shuningdek, ma'lum bir asarning mazmunini anglab yetishiga xizmat qiladi. Dars jarayoni avvalida o'quvchilarda motivni shakllantirish zarur ya'ni bu jarayonni o'tgan mavzular bo'yicha savollar yordamida mustahkamlash mumkin. To'g'ri javoblar uchun o'quvchini rag'batlantirish kerak. Buning uchun turli xil kartochkalar, o'quv qurollarini aks ettirgan buyumlardan foydalansa bo'ladi. O'quvchida motiv shakllangandan so'ng diqqat oshadi va u sizni e'tibor bilan tinglaydi. Pedagoglarda gapirish ohangi alohida ahamiyatga ega. Chunki ovozning balandlik darajasi, intonatsiya o'quvchidagi ruhiy holatlarni boshqaradi [2].

Ta'lim o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlik asosida shakllanadigan jarayon. Bu bosqichda shaxs taraqqiy topadi. Dars jarayonida o'qituvchi o'z bilim va ko'nikmalarini amaliy mashg'ulotlar ko'rinishida oson va tez yetkazib bera oladi. Ta'limning maqsadi jamiyat ehtiyojlariga xizmat qilishdir. Ilg'or pedagogik texnologiyalar ta'lim samaradorligini oshiradi. Dars mashg'ulotlarida o'yinlarni tashkil etish topshiriqlarni takrorlash va mustahkamlashda ijobiy samara beradi. Dars jarayonlarida axborot vositalari kompyuter, slayd, video va audio ma'lumotlardan foydalanish hozirgi kundagi

asosiy prinsiplardan biri. Ayni shu jarayonga oid videotopishmoq metodini qo'llash ancha o'rinli. Bu metodda o'quvchiga tasviriy ifodalangan bir necha videoko'rinishlar namoyish etiladi. O'quvchilar kuzatishlari natijasida jarayonni izohlab beradi va daftarlariga ham belgilab olishadi. O'qituvchi bergan savollarga javob beradi. Boshlang'ich ta'limda rivojlantiruvchi dars sifatida "Multimedia – dars", "Slaydli dars", "Seminar dars" kabilarni qo'llash mumkin. Seminar dars o'quvchilarni mustaqil shug'ullanishga undaydi. O'qituvchi yo'naltiruvchi vazifasini bajaradi. Multimediali darslarda o'quv materiallari ko'rgazmali shaklda taqdim etiladi. Multimedia texnologiyalariga asoslangan darslarda axborotlar matn ko'rinishida emas animatsiya shaklida namoyon bo'ladi. Bu esa o'quvchilarda fanga bo'lgan qiziqish uyg'onishi, o'zlashtirish darajasining yuqori ko'rsatkichga yo'nalishiga sabab bo'ladi [3].

Xulosa o'rnida aytish joizki, boshlang'ich ta'lim o'quvchining ilk bilimlar poydevorini shakllantirib beradigan alohida bir tizim. Mana shu davrda atrof - muhit haqida, jamiyatda bo'layotgan voqea - hodisalar haqida boshlang'ich tasavvurlar yuzaga keladi. Pedagog kadrlar boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'quvchilarga har biriga individual tarzda yondashishi talab etiladi. Ayni davrda olingan bilimlar asosida butun bir kelajak yaratiladi. Bolalardagi bo'ladigan psixologik o'zgarishlarni to'g'ri qabul qilish lozim. Birinchi sinf o'quvchilari tabiatan o'zgacha xususiyatga ega bo'ladi. Ularda ayni vaqtda adaptatsiya jarayoni yuz beradi. Pedagoglar tomonidan qilingan har qanaqa qo'pollik o'quvchining ruhiy holatini o'zgartiradi.

Ta'lim jarayonini ko'proq o'yinlar bilan yaxlitlikda tashkil etish dars samaradorligini oshiradi. O'quvchilarda dars jarayoniga nisbatan ijobiy kayfiyatni shakllantiradi. Shuningdek dars sifatini kafolatlaydi. Ta'lim sifati ertangi kunni belgilaydi. Bugungi kunda pedagogika sohasida yangi metodlardan foydalanib dars jarayonini tashkil etish asosiy tamoyillardan biri bo'lib qolmaqda. Shu boisdan ham hozirgi davr o'qituvchilari uddaburon zamon bilan teng qadam tashlaydigan ilg'or kadr bo'lishi talab etiladi. Zero, ta'lim insoniyatning butun bashariyatning kelajagini belgilaydigan tushuncha.

ADABIYOTLAR

1. N.Azizxo'jayev "Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat" Toshkent-2006.
2. N.X.Avliyaqulov, N.N.Musayeva "Pedagogik texnologiyalar" Toshkent-2008.
3. J.Yo'ldoshev, S.Usmonov "Pedagogik texnologiya asoslari" Toshkent-2004.